

„TÖBB VILÁGOSSÁGOT!”

— Egyházi beszéd. *) —

I. Móz. I 3. „Legyen világosság.”

A zsidó nép valóságos története Mózesrel kezdődik. A mit szent könyvünk azt megelőzőleg tartalmaz, mythológiának tekintem. Minden nemzet mythológiája szép, de emelkedettebb aligha van, mint Izraelé. Lélekemelő az egészében s tanulságos részleteiben. Minden részletei között a teremtés történetét szeretem leginkább. Nem tagadhatjuk meg, hogy Izrael mythológiájának némely részletei az idegen nemzetekéiből vétettek át, több vagy kevesebb módosítással s köztük az özönviz mondája teljesen a babylonbeliektől; mindazonáltal én úgy hiszem s még ez idő szerint úgy tudom, hogy a teremtés története, a mint az Mózes első könyve első részében van leírva, egészen héber elmének a szüleménye. De ha nem így van is, annyi mégis bizonyos, hogy olyat csakis egy mindeneket figyelemmel vizsgáló, fenkölt értelem és gondolkozás teremthetett. Mily bámulatos a kezdés: „Legyen világosság!” Világosság a teremtés kezdete. Mily gyönyörű a fokozatos haladás, míg e természeti világban megjelenik a természeti ember is.

Világosság a kezdet a lelki, a szellemi világ megteremtésénél is. Az örök alkotó „legyen” szava itt is megteremté a világosságot, csakhogy ellentétben a természetivel, mely külsőleg azonnal szétárul; az a mi bensőnk mélyén van elrejtve. Szellemi világunk felépítését a teremtő reánk bizta, kegyelmével és segedelmével támogatván mindnyájunkat. Mielőtt szellemi világunk felépítéséhez kezdenék, ki kell kutatnunk a világosságot.

Jézus volt az első, ki rámutatott, hogy hol leljük meg a szellemi világosságot; ő mutatta meg, hogy miképp lehet és kell szellemi világunkat felépíteni. A Jézus szellemi világa tökéletes volt; Pál apostol azt „új teremtés”-nek nevezi. Az emberek megért-

*) Elmondott Kolozsvárt 1889. sept. 1-én a főtanácsi gyűlés alkalmával.

vén, hogy mi nem csak testiek, de lelkiek is vagyunk, többé-kevésbé igyekeztek követni a nagy mestert. Azóta napról-napra többen és többen szálltak le keblök csöndes mélyébe, hogy a szellemi világosságot feltalálják. A fáradozás nem volt egészen eredménytelen; láthatjuk ma már ennek sok jelét a szellemi világ építésében.

Mindnyájunknak el kell ismerni, hogy 19 száz alatt az emberiség sokat haladott. Mióta a lélek s az értelem az őket megillető módon kezdték meg kikutatni az Istenség mélységeit, sok titok nyílt fel előttünk s terjedvén a szellemi világosság, épül ennek világa is szépségben, nagyszerűségben s terjedelmében. A tudomány szép eredményeket ért el, a mivelődés magasra szárnyalt, a munkakör szélesbült, a szabadság utáni vágy hatalmassá lett, az egyéni s társadalmi elnyomatás, habár nem mindenütt is, de sok helyen bizonyára ma jóval kisebb, mint volt valaha. A szívek nemesedtek, a nemzeti korlátok sok tekintetben áttörvék; a nemes fellángolást és lelkesedést ma nem fojtják el a kereszt, máglya és kinpad rémes alakjai, mint tevék azt hajdan. Mindezek mellett is azonban, őszintén meg kell vallanom, hogy én a vallás és erkölcsiség világában még mindig nem látom azt a szellemi világosságot, melyet ez idő szerint látnunk lehetne és kellene s következőleg e részben szellem világunk sincs még annyira felépítve, megteremtve, mint a mennyire azt az idő előrehaladottsága megkívánná. Bár csodálatosnak tűnik is fel azért előttetek, nekem mégis úgy tetszik, hogy ma főképp eme szavakat kell hangoztatnom s hangsúlyoznom: „több világosságot!“ Igen: „több világosságot!“

* * *

„Több világosságot először a vallás világában!“ Az embert a szív s az értelem vezeti. Vágyaink tárgya mindig az, hogy biztos tudomására jöjjünk annak, a mi körülöttünk és bennünkben létezik. Az ember, mivel először csak természeti lény s később lesz szellemivé, vizsgálódásait mindig a külsővel kezdi s aztán tér át a belvilágra. Az istenség mélységeit szeretjük kutatni. Nem egyszer s nemcsak egy elmét foglalkoztatott már az a gondolat, hogy mi az élet? Szemeink ilyenkor egyszerre esnek a multa, jelenre s jövőre, mert eme kérdésekre keressük a feleletet: honnan jöttünk? miért? hova megyünk? Akárhányszor éveket vesz igénybe e kérdések feletti elmélkedésünk, mig végre is, mert kutatásainkban nem helyesen, hanem csupán a magunk erején indulunk el, hogy megfejtünk mindent, csak arra az eredményre jutunk, hogy ez, leg-

alább is részleteiben, örök titok marad előttünk. Szívünk vágyaival mindig tovább vonz; elménk nem tud kielégíteni. Keressük az Istent; testi szemeinkkel akarjuk őt látni s kezeinkkel megfogni. Nem sikerül. A jó és rossz, az igaz és hamis előttünk állanak, választanunk kell. Itélőtehetségünk közbelép, valami akaratunkat irányítja s mi választjuk a jót és igazat. És most a kérdés!?! . . . Mi és honnan az ítélő tehetség? Egyéni, társadalmi, természeti vagy szellemi törvény-e az? Nem értjük . . . s a mi akaratunknak irányt ad, az is kitanulhatatlan. Fordulunk a babonához, a szellemekhez, de kielégítést nem találunk. Leborulunk a Mária képe, a Jézus keresztye elé s hiába! . . . mint könnyű sajka a fölkorbácsolt, haragvó tengeren, csak odább-odább hányatunk. Zűrzavar, sötétség van körülöttünk; biztos révpart, mely ölébe fogadhatna, nem látható . . . Kétség s buskomorság vesz erőt rajtunk. Kétkedünk egy örök hatalom jóságában, létezésében s képzeletünk megteremti amaz alakokat, melyektől annyira félünk. Szemfényvesztésnek nevezzük az emberek szivességét s a testvériség eszméje álommá lesz. Az emberiségért, sőt még a magunkért való munkálkodást is eldobjuk magunktól; nem ismerünk életezcélt. Szépség, báj, hirnév és dicsőség, mind érdektelen; közönyösök lettünk. Elridegült kebelrel, kétségdult elmével ragadjuk meg a prédikátor nyugtalan lelkének amaz ítéletét: „Minden csak hiúság, minden csak hiábavalóság!“ s vele mondjuk: „meggyülöltem az egész világot, mert gonosznak ismertem mindent a nap alatt.“

A vallás megváltásról, halhatatlanságról tanít s mindkettőt rosszul fogván fel, nem hallgatjuk többé a vallás tanításait s így belejutunk abba a helyzetbe, melybe korunkig a hit és Isten nélkül való kutatás már annyi bölcsészt és jeles tudóst belevitt.

Ily helyen chaos minden, hiányzik a lélekből az a szellemi világosság, mely arra van hivatva, hogy a vallás világát fölépítse, megteremtse. S mivel tudom, meg vagyok győződve, hogy korunkban az ilyenek nem kevés számmal vannak és hogy ezek a vallás világa fölépítésében, nemhogy segitenének, de sőt akadályúll vannak, bátran merem hangsúlyozni: „több világosságot!“

Ugy van: „Több világosságot!“

Le kell szállanunk keblünk rejtekébe; onnan kell felhozunk ama világossági sugarakat, melyek biztos kezdetül szolgálhatnak vallási világunknak. Nem csupán a magunk erején kell elindulnunk kutatásainkban, hanem egyszersmind a hit segélyével is. Igen, hittel! Azzal az édes hittel, mely lelkosedésről lelkesedésre vezet s csügge-

dést nem ismer. Hittel az Istenben s az ő atyai jóságában. Hitünk világánál kell értenünk, hogy ő az egyedüli végok; ő roszunkat nem akarja, sőt szívünket és értelmünket éppen azért adá, hogy kutassuk még az ő mélységeit is. Hitünk világánál kell meglátnunk, hogy ő e világot s benne minket is, czéllal teremtett, mert hiszen borzasztó azt még csak elképzelni is, hogy e nagy mindenség czél és hivatás nélkül áll fenn s mozog a végtelen ürességben. Az erkölcsi törvény szívünkbe van írva s én hiszem, meg vagyok győződve, hogy az, a mi helyes ítélőtehetségünket alkotja, akaratunkat irányozza, az Istenség bölcseségének és akaratának parányi, de hatalmas része mindnyájunkban. S valamint hitem erejénél fogva nincs okom kétkedni Isten jóságában és létezésében; úgy nem kétkedem az emberi jóságban sem. Mi itt vagyunk, hogy egymással munkáljunk egy isteni czél megvalósítása érdekében. Mi megváltattunk; igen, megváltattunk a sötétségből — a testiség és anyagiség terhétől, hogy küzdénénk a szellemiekért. Hinnünk kell tehát Istenben, a mi atyánkban, az emberi jóságban, a világ s az ember életének czéllal való valódiságában. Hinnünk kell a testvériségben, a megváltás szentségben és igazságában s abban, hogy pályánkat, melyet e világban kezdünk, egy jobb hazában tovább fogjuk folytatni. Hinnünk kell a lélek halhatatlanságában s a tökéletesedhetes eszméjének megvalósíthatásában. Ily hitből merített lelkesedéssel indulva el, szent és egyszerű lesz munkálkodásunk, de szentebb és nagyobb lesz az eredmény. Az ily hit ai, mely annyi mindennek lehet örök forrása keblünkben, be fogja majd világítani jelenünket és jövőnket s rendkívüli gyorsasággal fogja előmozdítani a vallás világának építését. Addig pedig, míg ezt mindnyájan feltalálnók újra hangsúlyozom: „több világosságot“ a vallás világában, azaz: több s erősebb hitet az emberi kebelbe.

De hát miért van a remény? Talán a múltért? Ezért ott az emlékezés; a jelenért? Ezért ott a tevés; a jövőért? Igen, a remény a jövőért van s nekünk meg kell ölelni azt. Szenvedtünk és megpróbáltattunk a múltban; csábitatunk és kísértetünk a jelenben. Panaszkodunk, hogy Istenbe vetett hittal küzdöttünk az igazságért, bizva a jövőben s mind ez hasztalan volt! Csak megvetést nyerünk jutalmul. Oda áldoztuk minden erőnket az emberekért s az eszmékért és mégis csak tiszteletlenséggel találkozunk mindenütt; az idő telt s a helyett, hogy meghozta volna nyugalmunkat, még régi kényelmünket is elvevé. Istenem! Istenem! mennyire tudunk mi panaszkodni! Milyenek vagyunk mi gyarló emberek! Boldogságra vá-

gyunk a nélkül, hogy bírnók annak föltételeit szívünkben; aratni akarunk azonnal, a hogy a vetésnek vége; csak a valónak örvendünk s arra mit se gondolunk, a mi csöndesen közelg felénk a távol jövőben s melyet szemeink még igen homályosak meglátni. A reménység sugara még igen halvány bennünk, pedig valami azt mondja nekem: nekünk remélnünk kell. Ugy van, remélnünk kell, hogy küzdésünk, szenvedésünk, a kisértések és megpróbáltatások jóra fognak fordulni; hogy az emberi nem egykor majd jobb és háládatosb leend; hogy munkánk nem hiábavaló és szívünk jelen tusájára eljövend majd a béke napja. Vesztünk és sirunk e világban, remélnünk kell, hogy egy jobb haza jönni fog, melyben mindent újra felélünk, melyben nem lesz több fájdalom s keserv. Remélnünk kell, hogy önzetlen fáradozásunk jutalmául, bár nem azt a koszorut, melyet a világ ma fejünkre tehet, de holnap letéphet s melyért őszintén beszélve, csaknem mindnyájan sohajtunk; hanem azt a mennyei koszorut, melyet csak Isten adhat, de senki el nem vehet, meg fogjuk egykor nyerni. Addig pedig, míg e remény sugara úgy megerősödnek bennünk, hogy feltűnően fog közremunkálni a vallás tökéletes világának fölépítésében, újra meg újra hangsúlyozom: „több világosságot“ a vallás világában, azaz: több reményt az emberi kebelbe!

A szeretetről mindig csak a legnagyobb elismeréssel lehet szólni; annak hatása s eredménye bámulatos, s méltán, mert az égi származásu. A szeretet munkája maradandó, a miképp a szeretet maga örök. Ez átváltoztatja egész lényünket s minden jót és hasznost az azt megillető fönséges színben állít előnkbe. A szeretet nem tud tétlen ülni, az mindig valami szent és magasztos dolgon működik; áld és megáldatik, aztán sohase azt nézi, hogy minő kényelmet nyerhetünk a világtól, hanem, hogy minő boldogságot nyujthatunk az embereknek. S lám! mégis szeretetben sem állunk ott a hol kellene. Nincs elég szeretetünk, még Isten iránt sincs; e világban pedig még mindig nem látom azt a szeretetet, a mely valódi tényben, a legkisebb vonakodás nélkül mutatná a testvériség eszméjének megvalósítását. A türelmet s megbocsátást, melyek csak szeretetnek lehetnek eredményei, még 19 száz évvel is Krisztus után, csak néha-néha gyakoroljuk. Valódi szív- és elmebeli nyugodtsággal, szentelen érzettel s tiszta gondolkozással még mind ez ideig csak kevesen dicsekedhetnek. Nemhogy embertársainkat, de még magunkat se szeretjük eléggé, mert még az önmagunk érdekében való munkálkodásunkat és kötelességeinket is elhanyagoljuk s meggyőződéseinket éppen vallás dolgában ritkán, vagy sohase követjük.

Szeretetre kell tehát ébrednünk! Szeretetre Isten, emberek és magunk iránt; szeretet kell hogy legyen minden munkálkodásunk, a kell hogy áthassa szavainkat, tetteinket és magaviseletünk. Szeretet kell, hogy fentartsa az egyént s a társadalmat, a kell hogy vezérelje s kormányozza életünket és bezárja szemünket. A szeretet egyike ama leghatalmasabb világossági sugaraknak, melyek a leghathatósabbban közreműködnek vallásunk világának létesítésében. Hadd legyen hát „több világosság“, azaz: több szeretet mindnyájunk szívében!

Igen ai, hadd legyen csak „több világosság“, azaz: több hit, több remény és szeretet szívében, mert ezek fogják majd szétárasztani ama világosságot, mely vallási világunk megteremtésének, fölépítésének első és nélkülözhetetlen föltétele, kezdete. Ha ezek egyszer megvannak, akkor a vallás világa gyorsan fog haladni ama célpontra — a tökéletesség felé, mely felé mindnyájan szívével, lélekkel kell hogy vágyakozzunk.

* * *

De „több világosságot“ másodszor az erkölcs világában! Izrael mythologiájában gyönyörű annak leírása, hogy miképp jutott az ember a jónak és rossznak tudásához. Érzetünk, gondolataink és tetteink alkotják jellemünket, erkölcsi voltunkat. Sok bölcsész és jeles tudós vitatta már, hogy honnan van maga az erkölcsi törvény? Sokan mondták, hogy az erkölcsi törvény viszonylagos, én azonban azt hiszem, hogy az mindig abszolút marad. Az erkölcsi törvényt akárhányan úgy igyekeznek megmagyarázni, hogy azok a társadalmi szokások és szabályok által határozatnak meg s a körülményeknek nagyon is alá vannak vetve. Bizony gyenge erkölcsi törvény az, mely a társadalmi előítéleteket és körülményeket követi. Az ember gondolkozása, szelleme szabad; akarata küzdhet az oly gyakran fölmerülő fonákosságok ellen. Az erkölcsiség maga a gondolkozás és szellem felvilágosodásának, az akarat szabadságának befolyása alatt van, de az erkölcsi törvény nincs; s én abban a meggyőződésben vagyok, hogy maga az erkölcsi törvény szabad és független a külvilágtól. Az a mi szívébe van írva, onnan kell, hogy előkeressük ama világítási sugarakat, melyek összeségükben oda hatnak, hogy erkölcsi világukat fölépíthessük, megteremthessük. Nem tagadhatjuk, hogy bizony még mind ez ideig erkölcsi világunk sem olyan, mint a milyen lehetne s mint a milyennek lennie kellene, mert még nagy sötétség van körülöttünk. Jól tudom, hogy ebben sokan kételkednek, de hadd lássuk a valóságot.

A munkásság testünket edzi, szellemünket élénken tartja; a restség: életünk átka! S lám! mégis mennyien adják át magukat a restségnek. Nem szükség, hogy példákkal éljek, mert hisz minden nyomon találkozunk ilyenekkel. Sőt tovább megyek, kérdezzük csak meg lelkiismeretünket s valljuk be magunknak őszintén, hogy bizony az azzal vádol, hogy életünk egy részét hiábavalósággal töltöttük el. Oh! bárcsak kevés volna az ilyenek száma! De fájdalom, nem az. Nem elég a mindennapi könyörgésünk, hogy Isten nekünk restségünket megbocsássa, mert ez sok rosznak a forrása. Ez vezeti az embert mindenek előtt a hizelkedésre, mert a rest ember érezvén, hogy nem tud a maga lábán járni, a maga fejével gondolkozni, a maga meggyőződését követni, ha ugyan ez van nála, kénytelen a mások kegyére támaszkodni s ezek szánakozásképpen dobott falatjait használni. Sokszor beteljesült már Istennek a paradicsomi kigyóra mondott átka: „a te hasadon járj s egész életeden át a port egy ed.”

A restség nemzi a kétszínűséget, a képmutatást is. Mindnyájan vágyunk tetszeni; a nép kedvező ítéletét megnyerni s az olyanok, a kik a maguk munkaerejében, lelkesedésükben, bátorságukban nem biznak s mégis czélt akarnak érni, kénytelenek, mint utolsó menedékükhez, a képmutatáshoz, a kétszínűséghez fordulni s a mások gyöngeségét így igyekezni fölhasználni több vagy kevesebb ideig. S nem egyszer megtörténik, hogy társadalmunk éppen az ilyeneket segíti leginkább. Ezért van aztán, hogy a tudatlanság, a bölcseknek való látszat s az olyanok, kiknek lelkök még a köznapiságon soha felül nem emelkedett és nem is tudott; kik nem ismerik a szent lélek isteni lelkesítését, elnyerik az érdem koszoruját s e világ bámulását, míg az igaz szenved s nyomorban tengeti életét.

Az önzés egyike a legsötétebb bűnöknek, mely nem válogat még az eszközökben sem, melyekkel czélját meg akarja valósítani. Nyilvánuljon ez akár az egyénnél, akár egyes osztálynál, avagy egy nemzetnél, mindig elítélendő. Leghamarább támad ebből a féltékenységre, mely ellensége az egyéni s főleg a családi életnek. A féltékenység leggyakrabban irigységre vezet, melylyel újra bénítólag hat az ember ön-önmagára. És így mehetünk tovább lépcsőzetenként, az igazságtalanságra, melynek az irigység s boszúvágy jó alapjai. S aztán van-e valami, a mi megalázóbb az emberre nézve, mint mindezek által elrútitani ama külső és belső kincseit, melyek gyöngéd ápolás mellett örök áldást adó bányákká válhattak volna; van-e valami megalázóbb, mint arra törekedni, hogy testvéreinket és barátainkat

megrontsuk? Bizony, alig hiszem, hogy legyen valami ennél méltóbb az elítélésre.

A nagyravágyás és hiúság sulyos átka többé-kevésbé mindnyájunkat gyötör. Ezek kielégítése végett számosan feláldozzák még legszentebb kincsöket is. Mily elszomorító, midőn nem egyszer azt látjuk, hogy a szenttelen élet, a jellemtisztaság, az önérzet és önállóság dobatnak oda a hiu ábrándok és nagyravágyás kielégítéseért! Mi már úgy megszoktuk a légvárok építését, hogy e nélkül tán ellenni se tudnánk. A csaló ábrándok tovább-tovább vonják az ifjút, a férfit s tán még az öreget is és későre vesszük észre, hogy áldozatunk mindezeknek a megvalósítása érdekében hiábavaló volt. Míg egy néhány nemes lélek fáradozik itt az erkölcsök nemesítésén, addig ott ezer meg ezer ember ólálkodik s ejti törbe a legtisztább, a legszentebb erényt.

De nem folytatom tovább e sötét pontokat, hanem titeket kéredek: fel van-e itt építve az erkölcs világa, avagy hogy van-e anynyi világoosság, mint a mennyi elégséges lenne arra munkálni, hogy felépítsük, megteremtsük? Bizonyára nincs! Méltán hangsúlyozhatom hát e szavakat: „több világoosságot!”

„Több világoosságot“ az erkölcs világában!

A menyei atya munkálkodik, mi is munkálkodásra vagyunk hivatva. A munka az emberre nézve imádkozás. A munkásság alatt értem ama jónak tevését, mely erkölcsileg fenséges s mely közremunkál nemcsak az egyén, hanem a társadalom, a haza s közvetve az összes emberiség jóllétének előmozdítására; nem pedig ama halogatással és kényszer következtében való dolgot, melynek ma annyian vannak hivei. A munkálkodás legyen akár anyagi, akár szellemi, keveset ér, ha arra nem vezet minket valami magasztos és nemes lelkesedés. Nem tagadhatjuk meg, hogy többé-kevésbé munkálkodunk, ám de hiányzik a lélek a munkából, erre legfeljebb a létfenntartás kényszerít, de semmi se buzdít. Azért hát, öntsd szivedet a munkába; dolgozz testtel, lélekkel — egész lényeddel s ekkor legyen bár parányi, a mit e rövid földi lét alatt végezhetsz, annak mégis meg lesz a maga értéke Isten és a világ előtt, hisz az nemes lelkesedésnek az eredménye. Vagy nem tudod talán, hogy mit tégy? „Teljesítsd azt a kötelességet, mely legközelebb áll hozzád“ s a többi jóni fog. Dolgozz szünetlenül s mégis semmit el nem sietve. Tanuld meg először mire első kötelességed tanít s aztán tanulhatsz a többitől is. Semmi se szebb és lélekemelőbb, mint tenni szentes önérdek és önzés nélkül. A népért, az emberiségért fáradni,

még ha tövis korona is tétetik fejünkre s ha a kereszten bocsátjuk is ki végső leheletünket, ez az, melynek meg van örök becsé s meg lesz égi jutalma. Azért hát „több világosságot“ az erkölcs világában, azaz: több munkásságot, több nemes lelkesedést és önzetlenséget.

Az embert nemcsak tetteiről, hanem szavairól is meg lehet itélni. Tán éppen ennek tudata vezérel ma sokakat arra, hogy oly óvatosak és homályosak legyenek beszédeikben. Nekünk, a mik vagyunk, azt soha megtagadnunk, nem szabad, a miképp Jézus nem tagadá meg magát még Pilátus előtt sem. Az erkölcsi bátorság valami nagyszerű, mely csodákat tud mivelni; ez, mint löpor a sziklát, szétrobbantja a sötétség embereinek összes terveit. Az erkölcsi bátorságnak csakis nemesség lehet az eredménye, mely szóban és tettben, Isten, magunk és mások iránt nyilvánul. E nyilvánulás csak nyílt és őszinte lehet, melynek hű kifejezői még arcz és szemek is. Sokan félnek még ma a nyíltságtól és őszinteségtől, pedig ideje már, hogy levessük a sötétség cselekedeteit. Hadd legyen hát „több világosságot“, azaz: több valódiság, több erkölcsi bátorság, nemesség, nyíltság és őszinteség mindnyájunkban!

Ha bámulatos előttünk, hogy a szikla nem a nagy vihar, hanem csupán a villám csapásának engedve gördül alá s hogy a tölgy inkább megtörik, mintsem hogy meghajoljon; mennyivel bámulatosabb, méltóságteljesebb s elismerésre méltóbb lehet akkor a jellem-szilárdság nemcsak előttünk, de az egész világ előtt. A nagyra-vágyás, hirnév hajhászatnál sokkal becsesebb a szerénység és alázatosság. Elrejtve van bár, de azért kellemes illatot terjeszt az ibolya. Tanulhatunk attól mindnyájan. Terhét czipeli a hangya... elejti... de újra visszatér ahhoz s addig fárad, míg azt házába viszi. A méh bejárja a kerteket és réteket, ezer meg ezer virágra száll le, míg mézét összegyűjtheti. Tanuljunk ezektől kitartást a végső pillanatig s a kitartás is egyike lesz majd ama fénysugaraknak, melyek erkölcsi világunk felépítésének első föltételei gyanánt fognak szerepelni. Azért hát, újra csak „több világosságot“, azaz: több jellem-szilárdságot, több szerénységet és alázatosságot, több kitartást mindnyájunk szívébe!

Ezek ama fénysugarak, melyek összeségükben oda segítenek, hogy megteremtjük a vallás és erkölcsiség világát. Ezek mindenike bensőnkbe van elrejtve. Szálljunk le tehát oda, keressük fel azokat, hogy új teremtsünk, — a vallás és erkölcsiség világa legyen tökéletes műve szellemünknek.

Lehet hajnalodik, de még nincsen reggel; lehet, hogy már tisztul, de még nincsen egészen derű. Tőlünk függ, hogy reggel legyen; tőlünk függ, hogy derült legyen. Szívünk összes kincseivel keblünkben van; Isten az ő mindenható erejével velünk van s így nincsen lehetetlen. Egy vágyunk legyen csak: „több világosságot!“ Egy célunk legyen csak: a tökéletesség, mindörökké. Amen.

-

CSIFÓ SALAMON.

AZ UNITÁRIUS VALLÁSKÖZÖNSÉG EGYH. FŐTANÁCSÁNAK ÉVI
RENDES GYÜLÉSE. KOLOZSVÁRT 1889. SEPT. 1. 2. 3. NAPJAIN.

A FŐT. PÜSPÖK ÚR MEGNYITÓ BESZÉDE.

Méltóságos és főt. Egyh. Főtanács! Az atyafiságos szeretet melegével üdvözlöm ujjolag, meghívásunkra egybegyült egyh. tanácsos atyámfiait. Jól esik lelkemnek, hogy ily szép számmal jelentek meg egyh. főtanácsai gyűlésünkre. Vonzó erővel birhatott erre ezuttal az a nemzetinek mondható ünnepély is, melynek városunk a Mátyás király szülőházát jelző emléktábla leleplezése alkalmából holnap elibe néz. Sokakat a kiállítás is érdekelhet. Mindazáltal szeretem hinni, hogy a kik itt megjelentek, azok épügy szívéükön hordozzák szent vallásunk és egyházunk ügyeit is s polgári és hazafiui kötelességeik mellett eleven tudatával bírnak azoknak a kötelességeknek is, a melyekkel az egyház iránt tartoznak.

És méltán, mert az egyház bizonyára megérdemli mindnyájunk részéről a figyelmet és ügybuzgalmat. Sőt többet is megérdemelne, mint a mennyit az iránt tagjainak egy része általában tanusit. Mert a nélkül, hogy korunk vallástalansága és egyháziatlansága miatt épen kétségbe esnénk, azt csakugyan nem tagadhatjuk el, hogy nem csekély mértékben megfogyatkozott a szeretet az emberek fiai közt. Avagy ha egyházunk hasonló megpróbáltatásoknak és küzdelmeknek lenne kitétetve ma, mint volt évszázakon át: vajjon mi tudnánk-e annyi erőt és kitartást kifejteni, mint hitelődeink kifejtettek? Vajjon egy Zsuki, Augusztinovic, Konecz, Jobbágy és Kelemen Benő találkozik-e még egyházunkban? Mert habár a jótékonyság és áldozatkészség csatornái ma sem dugultak be teljesen, bizony azok meglehetősen megszőkültek; mire nézve legyen elég pár évvel ezelőtt felállított sz.-kereszturi új tanári székre eddig történt, valóban, feltűnően csekély mérvű adakozásokra hivatkoznunk.

Pedig ne áltassuk magunkat azzal, hogy az elődök önfeláldozó buzgóságára és áldozatkészségére nekünk már nincs is szükségünk; mert mi már túl vagyunk az őket fenyegetett veszélyeken s egyházunk jövője miatt nincs okunk aggodalomra. Hiszen az igaz, hogy állapotaink sok tekintetben javultak. Első sorban az államhatalom előtt nem vagyunk többé az üldözés tárgyai, sőt támogatásában is részesülünk. Két évtizede már, hogy egyházunk is évenként segítyeztetik az állam által s jelenleg éppen munkába van véve kolozsvári főtanodánk állami segítyeztetésének rendszeresítése is. Az erre